

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

2043

Vragen van het lid **Erdmans** (JA21) aan de Minister van Economische Zaken en Klimaat over *de berichten dat ASML en Boskalis dreigen te vertrekken uit Nederland* (ingezonden 19 maart 2024).

Antwoord van Minister **Adriaansens** (Economische Zaken en Klimaat) (ontvangen 21 juni 2024). Zie ook Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2023–2024, nr. 1346.

Vraag 1

Bent u bekend met de berichtgeving dat zowel ASML als Boskalis dreigen te vertrekken uit Nederland?

Antwoord 1

Ja, daar ben ik bekend mee.

Vraag 2

Bent u bekend met het artikel «werkgevers bedrijven verplaatsen nieuwe investeringen naar het buitenland» dat op 22 januari op NOS.nl is verschenen waarin staat dat 60 procent van de ondernemers vindt dat het vestigingsklimaat de afgelopen jaren is verslechterd?¹

Antwoord 2

Ja, daar ben ik bekend mee.

Vraag 3, 4 en 5

Deelt u de mening dat het vestigingsklimaat de afgelopen jaren is verslechterd?

Zo ja, wat is uw huidige visie op het verslechterende Nederlandse vestigingsklimaat?

Zo nee, kunt u duiden waarom 60 procent van de ondernemers toch het gevoel heeft dat het vestigingsklimaat verslechtert?

¹ NOS, 22 januari 2024, Werkgevers: bedrijven verplaatsen nieuwe investeringen naar het buitenland (<https://nos.nl/artikel/2505780-werkgevers-bedrijven-verplaatsen-nieuwe-investeringen-naar-het-buitenland>).

Antwoord 3, 4 en 5

Nederland beschikt over een solide ondernemingsklimaat, maar de kunst is dit hoge niveau vast te houden en knelpunten tijdig en doeltreffend aan te pakken. Ik baseer mij hierbij op onder meer de meest recente resultaten van de Monitor Ondernemingsklimaat¹, het Jaarbericht van het Nederlands Comité voor Ondernemerschap², consultatiebijeenvakomen en signalen vanuit het bedrijfsleven. Uit de Monitor Ondernemingsklimaat bleek bijvoorbeeld dat de waardering van het ondernemingsklimaat onder bedrijven afgelopen jaar is afgenomen van een 6,7 naar een 6,4. Met name het belastingklimaat, uitvoerbaarheid van regelgeving, financiering (specifiek durfkapitaal), voorspelbaarheid van beleid en het sentiment over het bedrijfsleven komen vaak naar voren als verbeterpunten.

Een aantrekkelijk ondernemingsklimaat is cruciaal voor investeringsbeslissingen van bedrijven en daarmee ook ons verdienvermogen op nationaal niveau. Daarom hebben we een gezamenlijke kabinetsstrategie ontwikkeld; de Strategische Agenda voor het ondernemingsklimaat in Nederland³. In de kern komt die strategie neer op het faciliteren van een set goede randvoorwaarden, accuraat inzicht in verbeteringen dan wel verslechtingen in het ondernemingsklimaat, het vergroten van de waardering voor het bedrijfsleven en het bevorderen van de wederkerigheid in de relatie tussen overheid en bedrijfsleven. Hierbij kijken we nadrukkelijk naar de sectoren, zogenaamde groeimarkten, waarmee we ook in de toekomst het geld voor Nederland kunnen verdienen. Aanvullend verkennen we, zoals door uw Kamer verzocht via moties van de leden Van Strien,⁴ Martens-America en Zeedijk⁵ – in aansluiting op de eerdergenoemde kabinetsstrategie – of en hoe een wederkerig ondernemersakkoord tussen overheid en bedrijfsleven van meerwaarde kan zijn voor het behalen van gemeenschappelijke doelstellingen gerelateerd aan het ondernemingsklimaat. Op 19 januari jl. heb ik uw Kamer geïnformeerd over deze acties in de vorm van een voortgangsrapportage⁶.

Vraag 6

Kunt u inzicht geven in de specifieke wet- en regelgeving en overheidsbeleid dat volgens ondernemers heeft geleid tot een lager rendement op investeringen in Nederland in vergelijking met andere landen in Europa en de Verenigde Staten?

Antwoord 6

Ik maak uit de vraagstelling op dat er wordt gerefereerd aan een brief van VNO NCW/MKB-NL aan de vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat van de Tweede Kamer d.d. 14 februari 2023.⁷ In de brief maakt VNO NCW/ MKB-NL een verwijzing naar een analyse van McKinsey uit september 2022. Uit de analyse van ruim 2200 bedrijven wereldwijd met een omzet van meer dan een miljard blijkt dat in de periode 2014–2019 het rendement op investeringen van de grootste bedrijven in Nederland achterliep ten opzichte van de andere landen in Europa en de VS.⁸ Nederland is overigens een land waar men doorgaans graag in investeert.⁹

Aan verschillen tussen landen in het rendement op investeringen kunnen tal van verschillende factoren ten grondslag liggen, denk aan financieringskosten, belasting, arbeidswetgeving, milieu en klimaateisen, energieprijzen,

¹ Monitor Ondernemingsklimaat 2023: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/01/22/bijlage-1-monitor-ondernemingsklimaat-2023>

² Jaarbericht Staat van het mkb 2023: <https://www.staatvanhetmkb.nl/jaarbericht/jaarbericht-2023>

³ Kamerstuk 32 637, nr. 513: Strategische Agenda voor het ondernemingsklimaat in Nederland

⁴ Kamerstuk 36 410 XIII, nr. 44: Motie van het lid Van Strien c.s. over een verkenning naar een wederkerig en breed ondernemersakkoord

⁵ Kamerstuk 32 637, nr. 621: Motie van de leden Martens-America en Zeedijk over vaart maken met het vormgeven van het proces voor de totstandkoming van een ondernemersakkoord

⁶ Kamerstuk 32 637, nr. 593: Voortgangsrapportage Strategische Agenda Ondernemingsklimaat

⁷ https://www.vno-ncw.nl/sites/default/files/24-122251_debat_verdienvermogen_van_nl_incl_bijlage.pdf

⁸ <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/business%20functions/strategy%20and%20corporate%20finance/our%20insights/securing%20europes%20competitiveness%20addressing%20its%20technology%20gap/securing-europes-competitiveness-addressing-its-technology-gap-september-2022.pdf>

⁹ Priority_Points_Investment_Climate_Study_2023_NL_P_1.pdf, (amcham.nl)

infrastructuur, enzovoort. Het is dan ook lastig om nauwkeurig vast te stellen welke wet- en regelgeving hier direct op van invloed is. In meer algemene zin acht ik het waarschijnlijk dat er een link te leggen valt met de staat van het ondernemingsklimaat in verschillende landen. Bedrijven ervaren, zoals in bovenstaande beantwoording uiteengezet, diverse knelpunten. Dergelijke knelpunten spelen eveneens een rol in het behalen van rendement op investeringen. Met onder meer de eerdergenoemde Strategische Agenda voor het ondernemingsklimaat in Nederland probeer ik deze waar mogelijk weg te nemen.

Idealiter worden investeringen beloond met een aantrekkelijk rendement. Naast financiële doelstellingen kunnen investeringen ook maatschappelijke baten hebben. Zo wordt in Nederland bijvoorbeeld bewust gekozen voor strengere duurzaamheidseisen en betere arbeidsvoorwaarden dan in bijvoorbeeld de VS. Denk hierbij ook aan de pijler «de samenleving profiteert» uit mijn Perspectief op de economie.

Duurzame investeringen dragen bij aan de stabiliteit en groei op de lange termijn. Bedrijven die aandacht besteden aan duurzaamheid zijn vaak beter voorbereid op toekomstige uitdagingen, zoals schaarste aan grondstoffen en strengere milieuregels, wat hun overlevingskansen vergroot. Daarnaast helpen investeringen in duurzaamheid risico's te verminderen. Bedrijven die hun ecologische voetafdruk verkleinen en verantwoord omgaan met hun middelen, lopen minder risico op boetes, rechtszaken en reputatieschade. Investeringen in duurzame technologieën en hernieuwbare energiebronnen dragen bij aan de ontwikkeling van toekomstbestendige sectoren. Dit stimuleert innovatie en kan leiden tot nieuwe marktkansen en economische groei.

Verder voeren overheden steeds strengere regels in op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO), zoals met de EU CSRD en CSDDD. Investeringen in duurzaamheid helpen bedrijven om te voldoen aan deze regelgeving. Duurzaamheidscriteria worden steeds belangrijker voor investeerders. Beleggingsfondsen en andere kapitaalverstrekkingen richten zich steeds vaker op Environmental, Social, and Governance (ESG) criteria, wat betekent dat bedrijven die goed scoren op duurzaamheid gemakkelijker toegang hebben tot kapitaal.

Vraag 7

Bent u bereid een vergelijkende analyse uit te voeren van het Nederlandse vestigingsklimaat ten opzichte van dat in landen zoals de Verenigde Staten en Duitsland, waar bedrijven worden verleid met gunstige voorwaarden voor investeringen?

Antwoord 7

In januari jl. heb ik de Monitor Ondernemingsklimaat gepubliceerd. De monitor geeft een beeld van de staat van het Nederlandse ondernemingsklimaat, gebaseerd op een vragenlijst onder bestuurders en leidinggevenden van bedrijven in Nederland, (micro)data over de feitelijke bedrijvigheid in Nederland en een kwalitatieve metastudie van de Nederlandse positie binnen internationaal vergelijkbare ranglijsten en onderzoek. Voor laatstgenoemde wordt onder meer gekeken naar de World Competitiveness Ranking van de IMD, het Future of Growth Report van het WEF (opvolger van de Global Competitiveness Index) en de Global Innovation Index van de WIPO. In de volgende editie wordt – in lijn met uw wens – op een aantal indicatoren een expliciete vergelijking gemaakt met een aantal referentielanden. Overigens geef ik wel graag mee dat internationaal vergelijkende data veelal een langere verwerkingstijd kennen en dat daarmee dergelijke rankings in de «achteruitkijkspiegel» kijken.

Een volgende editie van de Monitor Ondernemingsklimaat verschijnt naar verwachting eind 2024 of begin 2025. Recent is het dashboard Ondernemingsklimaat¹⁰ op website bedrijvenbeleidinbeeld.nl gepubliceerd. Het Dashboard Ondernemingsklimaat biedt inzicht in de uitkomsten van de monitor Ondernemingsklimaat.

¹⁰ Dashboard Ondernemingsklimaat: <https://ondernemingsklimaat.bedrijvenbeleidinbeeld.nl/>

Vraag 8

Welke lessen kunt u trekken uit de benadering van Ierland ten aanzien van een laag en stabiel vennootschapsbelastingtarief, waarmee het land in redelijk korte tijd is opgeklommen van een relatief arm naar een van de rijkste landen van Europa?

Antwoord 8

Een stabiel en voorspelbaar fiscaal stelsel is een van de strategische actiepunten in de agenda voor het vestigings- en ondernemingsklimaat van dit kabinet.¹¹ Sterke belastingconcurrentie tussen landen is geen duurzame oplossing om aantrekkelijk te zijn voor nieuwe investeringen. Om deze reden is ook de Wet minimumbelasting 2024 ingevoerd die een ondergrens stelt aan het tarief van de vennootschapsbelasting van effectief 15% voor multinationale groepen met een omzet van 750 miljoen euro of meer. Deze wet is de implementatie van de EU-richtlijn minimumniveau van belastingheffing, die voortvloeit uit een internationaal akkoord tussen 138 landen.¹² Het kabinet zal wel de verschillen tussen het Nederlandse stelsel en dat van andere (Europese) landen in de gaten blijven houden, met het oog op de internationale concurrentiepositie.

Vraag 9

Kunt u uitleggen welke maatregelen u neemt om de toenemende regeldruk en bureaucratische lasten, die volgens ondernemers het vestigingsklimaat in Nederland negatief beïnvloeden, te verminderen?

Antwoord 9

De regeldrukmonitor (regeldrukmonitor.nl) laat zien dat een groot deel van de regeldruk de afgelopen jaren is veroorzaakt door Europese regelgeving. Bij onderhandelingen over concrete dossiers is regeldruk voor ons land altijd een aandachtspunt en bij omzetting van EU-wetgeving in nationale regels werkt Nederland met het principe van lastenluwe implementatie (dus zo eenvoudig mogelijk en zonder onnodige regeldruk). Desondanks kunnen er bij gebruikmaking van nationale beleidsruimte toch effecten optreden die de concurrentiepositie van Nederlandse bedrijven nadelig beïnvloeden. Mede naar aanleiding van verschillende moties wordt de verplichte Bedrijfseffectentoets momenteel verder aangescherpt.¹³ Deze aanscherping moet ervoor zorgen dat departementen al vroegtijdig in het wetgevingstraject nadenken over de mogelijke gevolgen van gemaakte keuzes en deze ook goed in kaart brengen. Dit biedt uiteindelijk beter inzicht in potentieel nadelige gevolgen voor (de concurrentiepositie van) het Nederlandse bedrijfsleven en kan er in de politieke besluitvorming een betere afweging plaatsvinden. Daarnaast wordt in het kader van de regeldrukaanpak voor bedrijven het MKB-indicator-bedrijvenonderzoek ingezet om de regeldruk binnen sectoren in kaart te brengen en aan te pakken. Een eerste onderzoek in zes sectoren is in 2023 afgerond.¹⁴ Dit onderzoek laat zien dat bedrijven binnen alle zes onderzochte sectoren veel last ervaren van generieke werkgeversverplichtingen (onder andere op het terrein van ziekte en ontslagrecht). Omdat een groot deel van deze verplichtingen om politieke besluitvorming vraagt, kunnen hier nog geen concrete maatregelen voor worden genomen. Voor andere knelpunten wordt nu bekeken op welke wijze deze in een eerste versie van een reductieprogramma kunnen worden opgenomen. Aanvullend hierop wordt op dit moment een tweede onderzoek naar MKB-indicatorbedrijven opgestart. Dit onderzoek zal gaan plaatsvinden in de zakelijke dienstverlening (financiële tussenpersonen), vervoer en de chemische mkb-maakindustrie. Tenslotte heb ik oktober 2023 een conceptwetsvoorstel aan de Kamer gestuurd die het onafhankelijke Adviescollege toetsing regeldruk (ATR) versterkt door een permanente status en uitbreiding van taken, onder meer door vroegtijdige betrokkenheid bij de beoordeling van EU-voorstellen.

¹¹ Kamerstuk 32 637, nr. 593

¹² Richtlijn (EU) 2022/2523 van de Raad van 14 december 2022, tot waarborging van een mondiaal minimumniveau van belastingheffing voor groepen van multinationale ondernemingen en omvangrijke binnenlandse groepen in de Unie PbEU 2022, L 328/1

¹³ Motie Van Dijk c.s. (Kamerstuk 32 637, nr. 607) en motie Grinwis c.s. (Kamerstuk 32 637, nr. 605)

¹⁴ Hoofdrapport MKB indicatorbedrijven | Rapport | Regeldrukmonitor

Over de voortgang van het regeldrukprogramma zal in het vierde kwartaal 2024 een voortgangsrapportage aan de Kamer worden gestuurd.

Vraag 10

Welke maatregelen overweegt u om de voorspelbaarheid van het overheidsbeleid te verbeteren zodat Nederland aantrekkelijker wordt voor binnen- en buitenlandse investeringen?

Antwoord 10

Laat ik vooropstellen dat ik begrijp dat bedrijven behoefte hebben aan stabiel en voorspelbaar overheidsbeleid. Bedrijven moeten hun bedrijfsvoering – juist om de kansen van de transitie te benutten – tijdig kunnen aanpassen op basis van duidelijke transitiepaden en langetermijndoelstellingen van de overheid. Zekerheid is bij dergelijke bedrijfsbeslissingen van groot belang, vooral wanneer investeringen over meerdere jaren terugverdiend moeten worden. Het streven naar meer stabiliteit in overheidsbeleid voor bedrijven is dan ook een van de strategische uitgangspunten ter versterking van ons ondernemingsklimaat. Daarbij bekijken we ook wanneer aanvullende stappen nodig zijn om het ondernemingsklimaat voor bepaalde sectoren aantrekkelijk te houden.

In voorkomende gevallen ziet het kabinet dat onder meer fiscale voorstellen die vanuit de Tweede Kamer worden gedaan, zoals bijvoorbeeld een versoering van de 30%-regeling voor inkomende werknemers uit het buitenland, van (vergaande) invloed kunnen zijn op ons ondernemingsklimaat en eventuele investeringsbeslissingen van bedrijven. Het kabinet heeft de Kamers reeds nader geïnformeerd over alternatieve dekkingsopties op vijf punten in dit verband. Daarover zijn in het Hoofdlijnenakkoord ook afspraken gemaakt door de nieuwe coalitie.

Het kabinet vraagt de Tweede Kamer om oog te hebben voor een zorgvuldige besluitvorming die rekening houdt met de invloed op het ondernemingsklimaat. Waar de invloed op het ondernemingsklimaat onvoldoende bekend is, is het van belang om dit zorgvuldig te onderzoeken alvorens besluiten worden genomen. Stabiliteit bewaken in het ondernemingsklimaat vraagt om zorgvuldigheid, voorspelbaarheid en de juiste maatvoering. Het zoeken is voortdurend naar de juiste balans.

Eveneens is het van belang dat Nederland EU-regelgeving en -normen als uitgangspunt neemt en terughoudend is bij het instellen van «nationale koppen». Zoals in de beantwoording van vraag 9 reeds benoemd, ben ik momenteel de Bedrijfseffectentoets verder aan het aanscherpen om de transparantie en inzichtelijkheid van gemaakte beleidsafwegingen met betrekking tot impact op het ondernemingsklimaat bij de implementatie van EU-regelgeving te verbeteren. De Tweede Kamer wordt hier door het nieuwe kabinet verder over geïnformeerd.